

İbni Kemal ve Ebussuud Efendi'nin Muhyiddin İbn Arabi Hakkındaki Fetvaları

Abdullah Demir¹

DOI: 10.52096/JCSL.2.4.3

Özet

İbni Kemal ve Ebussuud Efendi Osmanlı Devleti'nin en meşhur iki şeyhülislamıdır. İbni Kemal büyük bir hukukçu, tarihçi, kelim ve hadis alimidir. Ebussuud Efendi de büyük bir hukukçu, müfessir, şair ve kelamcıdır. Bu çalışmada iki büyük Osmanlı dönemi İslam aliminin, Muhyiddin İbn Arabi hakkında verdikleri fetvalar ele alınmaktadır. Verilen iki fetvanın benzerlikleri ve farklılıkları üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Muhyiddin İbn Arabi, İbn Kemal, Kemalpaşazade, Ebussuud, Osmanlı Devleti

Fatwas of Ibn Kemal and Ebussuud Efendi on Muhyiddin Ibn Arabi

Summary

Ibn Kemal and Ebussuud Efendi are the two most famous sheikhs of the Ottoman Empire. Ibn Kemal is a great jurist, historian, scholar of kalam and hadith. Ebussuud Efendi is also a great jurist, commentator, poet and theologian. In this study, the fatwas of two great Ottoman Islamic scholars about Muhyiddin Ibn Arabi are discussed. The similarities and differences of the two fatwas given are emphasized.

Keywords: Muhyiddin Ibn Arabi, Ibn Kemal, Kemalpaşazade, Ebussuud, Ottoman Empire

---

¹ Nile University of Nigeria, abdullah.demir@nileuniversity.edu.ng

Şeyhülislam İbn Kemal

Asıl adı Şemseddin Ahmed b. Süleyman olmakla birlikte İbn Kemal ya da Kemalşazade olarak bilinir. Fatih devrinin ileri gelen devlet adamlarından Kemal Paşa'nın torunu olması sebebiyle bu isimle şöhret bulmuştur.² En meşhur Osmanlı şeyhülislamlarından. 873/1468-1469 yılında doğmuştur. Doğum yerinin Edirne, veya Amasya olduğuna dair rivayetler bulunmaktadır. Ancak Tokat'ta doğmuş olması kuvvetle muhtemeldir.³ Babası, Fatih devri kumandanlarından Süleyman Bey'dir. Annesi, yine Fatih devrinin alimlerinden İbni Küpeli'nin kızıdır.⁴

İbni Kemal, ailesinin yanında iyi bir eğitim aldıktan sonra baba mesleği olan askerliği seçti. Bir süre askerlik mesleğini icra etti ve çeşitli seferlere katıldı. Onun askerliği bırakıp ilme yönelmesi de bu seferlerden birisinde gerçekleşen bir olaya dayanmaktadır. II. Bayezid devrinde 1492 yılında Arnavutluk tarafına bir sefer yapılmaktadır. Ordunun başında ikinci vezir Çandarlı Halil Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa bulunmaktadır. Genç bir sipahi olan İbni Kemal de ordunun içerisinde. Vezir İbrahim Paşa Filibe'de divanı toplamış ve herkes protokoldeki yerini almıştır. Vezir'in hemen yanında dönemin meşhur akıncı beylerinden Evrenoszade Ahmed Bey bulunmaktadır. Herkes onun anlattıklarını dinlemektedir. Bu sırada ilmiye mesleğinden mütevazi kıyafetler içinde bir adam meclise gelmiş ve herkes saygı ile kendisine yer vermiştir. O da geçmiş ve Evrenoszade'nin üst tarafındaki yere oturmuştur. Mecliste bulunanlar bu sefer de onun anlattığı ilmi meseleleri saygıyla dinlemeye başlamışlardır. Bu duruma İbni Kemal çok şaşırır. Bu mütevazi alimin, Filibe'de yevmi 30 akçe ile müderris olan Tokatlı Molla Lütfi olduğunu öğrenen İbni Kemal, Evrenoszade gibi bir komutan olabilmemesinin çok zor olduğuna, ancak Molla Lütfi gibi bir alim olabileceğine karar verir. Bu sırada Molla Lütfi'nin de görev yeri değişmiş ve Edirne'deki Daru'l-Hadis Medresesi'ne tayin edilmiştir. İbni Kemal sefer sona erdikten sonra Edirne'ye gider ve Molla Lütfi'nin ders

---

² Mehmed Süreyya, Sicill-i Osmani, yayına haz. Mustafa Keskin, Ayhan Öztürk, Hamdi Savaş, Havva Kurt, İstanbul 1997, c. 4/1, s. 93; Peçevi İbrahim Efendi, Peçevi Tarihi, haz. Bekir Sıtkı Baykal, Ankara 1992, c. 1, s. 41.

³ İsmail Hami Danişmend, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, İstanbul 1948, c. 2, s. 430.

⁴ Ahmet Uğur, Kemalpaşazade İbni Kemal, Ankara 1996, s. 9; Sayın Dalkıran, İbni Kemal ve Düşünce Dünyamız, İstanbul 1994, s. 39-40; Ömer Nasuhi Bilmen, Hukuk-u İslamiye ve İstilahat-ı Fikhiyye Kamusu, c. 1, s. 409.

halkasına katılır.⁵

Büyük bir gayretle ilme sarılan İbni Kemal, kısa sürede büyük mesafe kateder, diğer talebeleri yakalar ve onları geçer. İbni Kemal 6 yıl kadar Molla Lütü'nin ilim halkasında kalır. 1498'de Molla Lütü'nin ölümünden sonra Muslihiddin Mustafa Kestelli, Muhyiddin Mehmed Hatıpzade ve Sinaneddin Yusuf Muarrihzade'den ilim tahsil eder ve müderris olur. İlk olarak 1505/1506 yılında 30 akçeli Edirne Taşlık Ali Bey Medresesi'ne tayin edilir. Daha sonra kendisine II. Bayezid tarafından tarih yazıcılığı görevi verilir ve 30 000 akça ihsan edilir. İbni Kemal meşhur tarihini bu vesileyle kaleme alır. 917/1511-1512 yılında 40 akçeli Üsküp İshak Paşa Medresesi'ne tayin edilir. Bu dönemde Seyyid Şerif Cürcani'nin Şerhu'l-Miftah adlı eserine bir haşiye kaleme almıştır. Daha sonra yine Edirne'deki Halebiyye Medresesine, Üç Şerefeli Medrese'ye e İstanbul'daki Sahn-ı Seman Medresesi'ne tayin edilir.⁶

II. Bayezid döneminde yukarıdaki vazifelerde bulunan İbni Kemal, Yavuz zamanında da yükselmeye devam eder. 922/1516 yılında Çaldıran dönüşünde Edirne Kadılığına ve aynı yıl içerisinde de Anadolu Kazaskerliği'ne getirilir. Yavuz Selim ile birlikte Mısır seferine katılır. Mısır seferi sırasında Yavuz ile İbni Kemal arasında ilgi çekici olaylar meydana gelmiştir. Bu olaylar Padişahın alime olan saygısını ve İbni Kemal'in yüksek ilmini göstermektedir. Sefer dönüşünde İbni Kemal'in atının ayağından sıçrayan çamur Yavuz Selim'in kaftanına bulaşmıştı. Padişah hiddeti ile meşhur olduğu için İbni Kemal endişelenmiş ve mahcup olmuştu. Bunu gören Yavuz, "Endişe etmeyiniz. Ulemanın atının ayağından sıçrayan çamur bizim için zinettir. Öldüğümde bu çamurlu kaftanı üzerime serersiniz" demiştir.⁷ Vefat ettiği zaman bu kaftan türbesinin üzerine örtülür. Halen bu kaftan türbede muhafaza edilmektedir. Bu olay padişahların ilme ve ilim adamlarına olan saygılarını gösteren pek çok örnekten bir tanesidir.

Şaban 932/Mayıs-Haziran 1526'da Zenbilli Ali Cemali Efendinin vefatı üzerine şeyhülislamlığa getirilir ve Şevval 942/Mayıs 1536'da vefat edene kadar bu görevde kalır. Edirnekapı'da Emri Buhari Camii'nin yanındaki Mahmud Çelebi zaviyesine

⁵ İskender Pala, "Kemalpaşazade", Osmanlı Ansiklopedisi, İz Yayıncılık, İstanbul 1996, c. 2, s. 158; Uğur, s. 11, Dalkıran, s. 40-41.

⁶ İlmiye Salnamesi, yayına haz. Seyit Ali Kahraman, Ahmed Nezih Galitekin, Cevdet Dadaş, İstanbul 1998, s. 299; Dalkıran, s. 42; Uğur, s. 12-13.

⁷ Dalkıran, s. 43.

defnedilir.⁸ Günümüzde kabri ve çevresi yeşile boyanmış olup, Edirnekapı mezarlığının altındaki tünele girmeden önce sol tarafta yer almaktadır.

Şeyhülislam Ebussuud Efendi

Ebussuud Efendi'nin asıl adı Muhammed b. Muhammed b. Mustafa b. İmad el-İskilibî'dir. "Müftiilenam, şeyhülislam, sultanü'l-müfessirin, hâtemü'l-müfessirin, hitamü'l-müctehidin, muallim-i sâni, allame-i küll, Hoca Çelebi, Ebu Hanife-i sâni" gibi ünvanlarla anılmıştır. Ebussuud Efendi 17 Safer 896/30 Aralık 1490 tarihinde İskilip'te doğmuştur.⁹ Kendisi Şeyh Yavsî'nin altı çocuğundan birisidir. Kardeşlerinin isimleri Ebunnasr, Abdulfettah, Ayşe, Fatma ve Rukiye'dir.

Ebussuud Efendi'nin babası Şeyh Yavsî'dir. Şeyh Yavsî II. Bayezid'e yakınlığı sebebiyle Hünkar Şeyhi olarak da bilinir. II. Bayezid şehzadeliğinde Amasya'da bulunurken Şeyh Yavsî ile tanışmış ve kendisinin tahta geçeceği müjdesini ondan almıştır. Bu müjdenin gerçekleşmesi üzerine II. Bayezid Fatih'te bir tekke yaptırmış ve şeyhi İstanbul'a davet etmiştir. Ebussuud ailesinin Osmanlı hanedanı ile yakınlığı bu şekilde başlamıştır. II. Bayezid'in Şeyh Yavsî'yle irtibatı İstanbul'a yerleştikten sonra da devam etmiştir.

Ebussuud Efendi'nin annesi Sultan Hatun, Ali Kuşçu'nun kardeşinin kızıdır. Kendisi Şeyh Abdurrahim Merzifonî'ye vermiş olduğu icazetnamede Ali Kuşçu'dan "annemin amcası ve babamın hocası" şeklinde bahsetmektedir.¹⁰

Ebussuud Efendi çok değerli alimlerden ders almıştır. İlk olarak babasından, Haşiye-i Tecrid'i, Şerh-i Miftah'ı, Şerh-i Mevakıf'ı ve Miftahü'l-Ülum'u okumuştur. Böylece ilk hocası babası Şeyh Yavsî olmaktadır. Bunun dışında Mevlana Seydi-i Karamanî'den,

⁸ Uzunçarşılı, s. 670; Yılmaz Öztuna, Türkiye Tarihi, İstanbul 1965, c. 6, s. 180.

⁹ "... bu hayrât ve hasenâtın cümlesi müşarunileyh vâkıfın doğduğu yer olan İskilip Kasabası mahallâtından Meydan Mahallesi'nde, merhum pederinin kabrine muttasıl olarak ..." *Vakıflar Genel Müdürlüğü*, 571. Vakfiye defterinin 266. sahifesinde ve 94. sırada kayıtlı Ebussuud Efendi Vakfı'na ait 977 tarihli vakfiye tercümesi, (bundan sonra 571 nolu vakfiye) s. 6; Atâî, *Zeylû's-Şekaik*, İstanbul 1268, c. 1, s. 183 ; *İlmiye Salnamesi*, İstanbul 1334, s. 376-377; Evliya Çelebi, *Seyahatname*, Dersaadet 1314, c. 1, s. 403. Doğum tarihini 19 Safer 896/1490 ve 898/1492 olarak gösteren kaynaklar da vardır. Muhyiddin Abdulkadir b. Şeyh b. Abdullah el-Ayderusî, *Tarihü'n-Nûru's-Safir an Ahbari'l-Karni'l-Aşir*, Beyrut 1405/1985, s. 215; Ali b. Bâlî, *İkdü'l-Manzum*, İstanbul 1310, c. 2, s. 282.

¹⁰ Ebussuud Efendi, *İcazetname*, B.K. Bayezid, n. 3197, v. 29b.

eniştesi Müeyyedzade Abdurrahman Efendi'den ve İbni Kemal'den de ders görmüştür.¹¹

Meslek hayatına, 922/1516 yılında İnegöl'deki İshak Paşa Medresesi'nde müderris olarak başlamıştır. Buradan 926/1520 yılında İstanbul'daki Davud Paşa Medresesi'ne ve bir yıl sonra da Mahmud Paşa Medresesi'ne tayin edilmiştir. 931/1525 yılında ise Vezir Mustafa Paşa'nın Gebze'de yaptırmış olduğu medreseye tayin edilmiştir. Buraya kadar ilmiye mesleğinde orta derecede görevlerde bulunan Ebussuud Efendi, 932/1526 yılında Bursa Kadılığı'na atanmıştır. Bursa Kadılığı İmparatorluktaki en büyük kadılıklardan birisi olup, Ebussuud Efendi'nin yükselmesinde dönüm noktasıdır. Bundan sonra 934/1528 yılında Fatih Camisi'nin bitişiğindeki Semaniye Medresesi'ne tayin edilen Ebussuud Efendi, beş yıl bu görevde kaldıktan sonra 940/1533 yılında İstanbul Kadılığı'na getirilmiştir.¹²

Kanunî Rebiulevvel 944/Ağustos 1537 tarihinde Korfu Seferi'nde Rumeli Kazakeri Muhyiddin Efendi ve Anadolu Kazaskeri Kadri Efendi'nin Maktul İbrahim Paşa'nın katli meselesini huzurunda sözkonusu etmelerinden memnun olmamış ve bu iki kazaskeri azletmiştir. Sözkonusu azilden sonra Ebussuud Efendi Rumeli Kazaskerliği'ne tayin edilmiştir. Karaboğdan (945/1538), Budin (948/1541) ve Estergon (950/1543) seferlerinde padişahın yanında bulunmuştur. Budin'in fethinden sonra şehirde ilk cuma namazını kıldırmıştır. Sekiz yıl Rumeli Kazaskerliği görevinde bulunmuştur (944-952/ 1537-1545).¹³

Şaban 952/Ekim 1545'de Fenarizade Muhyiddin Efendi'nin yerine şeyhülislam olmuştur. Ataî'nin de ifade ettiği gibi Sadi Efendi'nin şeyhülislamlığından sonra bu makamı layıkıyla dolduracak kimse gelmemiştir. Nihayet Ebussuud Efendi ile bu makama Sadi Efendi'den daha layığı gelmiştir.¹⁴ Ebussuud Efendi otuz yıl kadar şeyhülislamlık yapmıştır.

Şeyhülislam Ebussuud Efendi 5 Cemaziyevvel 982/23 Ağustos 1574 tarihinde Pazar günü 87 yaşında vefat etmiştir. Cenaze namazı, Muhaşşi Sinan Efendi tarafından, kalabalık bir cemaat huzurunda Fatih Camisinde kıldırılmış ve Eyüp Camii yakınında

¹¹ Ataî, s. 183; Kefevî Mahmud b. Süleyman, *Ketaibü A'lami'l-Ahyar min Fukaha-i Mezhebi'n-Numan el-Muhtar*, SK., Esad Efendi, nr. 548, v. 276b; *İlmiye Salnamesi*, s. 376-377.

¹² Ataî, s. 184; Ahmed Akgündüz, "Ebussuud", *DİA*, c. 10, s. 365.

¹³ Peçevî, *Tarih-i Peçevi*, haz. Bekir Sıtkı Baykal, Ankara 1992, c. 1, s. 42; Ataî, s. 184.

¹⁴ Atai, s. 184; Hezarfen Hüseyin Efendi, *Telhisü'l-Beyan fi Kavanin-i Al-i Osman*, haz. Sevim İlgürel, Ankara 1998, s. 192.

bulunan kendi yaptırmış olduğu medresenin haziresine defnedilmiştir. Vefatı İslam dünyasında üzüntüye sebep olmuş, Mekke ve Medine uleması gıyabında cenaze namazı kılmışlardır.¹⁵

İbn Kemal ve Ebussuud Efendi'nin İbn Arabi ile İlgili Fetvaları

Muhyiddin Arabi'nin görüşleri eskiden beri tartışılmalıdır. Ebussuud Efendi'den önce İbni Kemal bu konuda müspet fetva vermiştir. İbni Kemal vermiş olduğu fetvada, Muhyiddin Arabi'nin Hak dostlarından olduğunu, onu tekfir edenin tazir cezasıyla cezalandırılması gerektiğini, ehli olmayan kimselerin onun şahsı ve eserleri hakkında konuşmaması gerektiğini söylemektedir.

“Mesele: Ehl-i ilimden ve gayriden bazı kimesneler Şeyh Muhyiddin bin Aliyyü'l-Arabi ki Füsüs ve Fütuhât sahibidir ve Molla Konyevi ki Mesnevi sahibidir bunların tekfirine musır olsalar ve bazı kimesneler bunları tekfir edenleri men etmekle memnu olmayub tekfir etmelerine musır olsalar mezburlara ne lazım olur? El-Cevab: Hakim zecr-i belîğ ve tedib-i galiz lazım olur.” Ahmed; “Mesele: Hoca Attar ve Şeyh Muhyiddin Arabi'nin ve Molla Hüdavendigâr'ın kitabların bazı kimesneler mütalaa idüb zahir-i şeriata muhalif yerler bulub bunları tekfir eyeseler mezburlara ne lazım olur? El-cevab: Tedibe müstehak olurlar, ehli olmayub ol kitaplara mütalaa idüb ehlüllahı tekfir itdüklerinden ötürü.”

¹⁶

İbni Kemal'den sonra Ebussuud Efendi de Muhyiddin Arabi hakkında müspet bir fetva vermiştir. Bu fetvada Muhyiddin Arabi hakkında şeyhü'l-azam, kutbü'l-arifin gibi övgü dolu ifadeler kullanan Ebussuud Efendi, Muhyiddin Arabi'yi inkarda ısrar eden kimsenin sapıtmış

---

¹⁵ Ataî, s. 185.

¹⁶ Ahmed. *Fetâvâ*, SK İsmihan Sultan, n. 223, vr. 317b.

olduğunu, sultanın onu yola getirmesi ve inancından çevirmesi gerektiğini, çünkü sultanın emr-i bi'l-maruf nehy-i ani'l-münker yapmakla görevli olduğunu söylemektedir. Fetvanın devamında İbni Arabi'nin eserlerindeki bazı meselelerin lafzı ve manası belli, Şeriata uygun olduğu, bazı meselelerin ise ehl-i batın ve ehl-i keşif dışında kalan zahir ehlinin anlayamayacağı ölçüde gizli olduğu, bu sebeple o manaları anlamayanların, susmaları gerektiği yer almaktadır.¹⁷

Ebussuud Efendi Maruzat'ta Muhyiddin Arabi ile ilgili başka bir fetva vermekte, burada bazı farklı noktalara temas etmektedir. Buna göre, Füsüsül-Hikem'de yer alan şeriatla bağdaştırılamayan meseleler, bu kitaba bir Yahudi tarafından eklenmiştir. Bunların Muhyiddin Arabi'ye ait olmadığı, diğer eserlerindeki görüşlerinden anlaşılmaktadır.¹⁸ Yine bu fetva Maruzat'ta yer alması itibariyle herkesin uyması gereken bir emir halini almış olmakta ve bu yönüyle İbni Kemal'in fetvasından ayrılmaktadır.

Yahudi tarafından eklenen hususların neler olduğu Ebussuud Efendi'nin başka bir fetvasında yer almaktadır. Buna göre, Yahudi tarafından eklenen meselenin Firavun'un imanı ile ilgili olduğu, halbuki İbni Arabinin Fütihat isimli eserinde Firavun'un ebedi cehennemlik olduğunu açıkça ifade ettiği yer almaktadır.¹⁹

Dönemin Halvetiyye şeyhlerinden Sofyalı Bali Efendi de aynı görüşte olup, Füsüsül-Hikem'de Firavun'un imanıyla ilgili ifadelerin şarihler tarafından yanlış anlaşıldığını söylemektedir.²⁰ Muhyiddin Arabi ve Sadreddin Konevi hakkında kötü sözler söyleyenlere engel olmak için

¹⁷ *Fetâvâ*, SK İsmihan Sultan, 223, vr. 316b.

¹⁸ Horster, s. 36-37; Ahmed Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri*, İstanbul, 1992, c. 4, s. 45; "...Hazreti şeyhin tesanifi müntavi olan bazı makalat şeyhin idiginde iştibah yokdur amma vücuh-u delalâtdan bir vecihle şer-i şerife tevfiği mümkün olmayan kelimat anlara iftira idüğüne uluvv-ı şanı ve sayir kütüb-ı meşhuresinde vaki olan tahkikat ve beyanı şahid-i adildir. Ol kelimat-ı fasideyi ehl-i islami idlal için bir Yahudi ilhak itmek marufdur. Ol güna kelimatın mütalaasından kemal-i ictihab üzerinde olmak mevaciibi islamdandır. Nehy-i sultani dahi sadır olmuştur. Her vecihle içtinab lazımdır." İsmihan Sultan, n. 223, v. 316b-317a.

¹⁹ *Fetâvâ*, SK, İsmihan Sultan, 223, vr. 317a.

²⁰ Mustafa Kara, "Bali Efendi, Sofyalı", *DİA*, c. 5, s. 21.

940 senesinde Kanuni tarafından bir ferman çıkarılmıştır. ²¹

Sonuç

Muhyiddin Arabi'nin fikirleri ve eserleri hakkında farklı görüşler ileri sürülmüştür. İbni Kemal ve Ebussudd Efendi de kendi dönemlerinde Muhyiddin Arabi hakkındaki tartışmalarda en yüksek dini ve hukuki makam olan şeyhülislamlığın görüşünü ortaya koymuşlardır. Bu görüşler, birbirleriyle paralellik arz etmektedir. Aralarındaki en önemli fark, Ebussuud Efendi'nin fetvasının padişaha arzedilmesi ve herkes tarafından uyulması gereken bir hüküm halini almış olmasıdır.

Kaynaklar

Akgündüz, Ahmed: Osmanlı Kanunnameleri, İstanbul, 1992, c. 4, s. 45

Ali b. Bâlî, *İkdü'l-Manzum*, İstanbul 1310, c. 2.

Ataî, *Zeylû'ş-Şekaik*, İstanbul 1268, c. 1.

Bilmen, Ömer Nasuhi: Hukuk-u İslamiye ve Istilahat-ı Fıkhiyye Kamusu, c. 1.

Dalkıran, Sayın: İbni Kemal ve Düşünce Dünyamız, İstanbul 1994.

---

²¹ "... Ol canibde erbab-ı cihatdan ve gayri tevayifden bazı eşhas noksan-ı akıl ve kemal-i cehllerinden merkez-i daire-i velayet buhur-u erbab-ı hidayet Şeyh Muhyiddin Arabi ve Şeyh Sadrreddin Konevi kuddisellahü sirrahüma hazretlerine ta'n ve belki lan idüb ve sayir meşayih-i izam ve eslaf-ı kiramın evza-ı kadime ve taraf-ı müstakimelerine dahl ve taarruz idüb avamünnas aralarında fitne ve fesad bais oldukları istima olundu. Öyle olsa buyurdum ki bu hükm-ü vacibi'l-ittibaim varıcak bir an ve bir saat tehir ve tevakkuf itmeyüb zikr olunan eşhası getürdüb her birine tenbih ve tekid ve yasak idesiz ki min bad kendü dairelerinden huruc eylemiyeler ve itdirmeyüb men ve def idesiz . Eslemeyüb memnu ve medfu olmayanları tazir-i şedid ve te'dib eyleyüb mehkem haklarından gelesiz. Şöyle ki tekid ve ve tenbih ve tazir ile terk-i inad etmeyüb ısrar izhar eder kimesneler ola asılları ve isimleri ve resimleri ile meşruh ve meşuf yazub Asitane-i celili'l-kadr ve seniyyü'l-mekanıma arz idesiz...Tahriren fi evahir-i şehri-i Recebilmücerreb min şuhur sene erbain ve tisamiete bi makam-ı Kostantiniyye." *Fetâvâ*, SK, İsmihan Sultan, 223, vr. 317b.

İbni Kemal ve Ebussuud Efendi'nin Muhyiddin İbn Arabi Hakkındaki Fetvaları

Danişmend, İsmail Hami: İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, İstanbul 1948, c. 2.

Ebussuud Efendi, *İcazetname*, B.K. Bayezid, n. 3197, v. 29b.

Evliya Çelebi, *Seyahatname*, Dersaadet 1314, c. 1.

Fetâvâ, SK, İsmihan Sultan, 223, vr. 317b.

Horster P.: *Anwendungdes Islamischen Reshts im 16. Jahrhundert*, Stuttgart 1935.

İbni Kemal, Fethi Mısır Hakkında Vaki Olan İma ve İşaret, S.K., Esad Efendi, n. 3729, v. 136a-138a.

İhsanoğlu, Ekmeleddin: "Osmanlı Bilim Literatürü", Osmanlı Medeniyeti Tarihi, İstanbul 1999, c. 2, s. 403.

İlmiye Salnamesi, haz. Seyit Ali Kahraman, Ahmed Nezih Galitekin, Cevdet Dadaş, İstanbul 1998, s. 299.

İlmiye Salnamesi, yayına haz. Seyit Ali Kahraman, Ahmed Nezih Galitekin, Cevdet Dadaş, İstanbul 1998.

Kara, Mustafa: "Bali Efendi, Sofyalı", *DİA*, c. 5, s. 21.

Kefevî Mahmud b. Süleyman, *Ketaibü A'lami'l-Ahyar min Fukaha-i Mezhebi'n-Numan el-Muhtar*, SK., Esad Efendi, nr. 548, v. 276b.

Mehmed Süreyya: Sicill-i Osmani, yayına haz. Mustafa Keskin, Ayhan Öztürk, Hamdi Savaş, Havva Kurt, İstanbul 1997, c. 4/1.

Muhyiddin Abdulkadir b. Şeyh b. Abdullah el-Ayderusî, *Tarihü'n-Nûru's-Safir an Ahbari'l-Karni'l-Aşir*, Beyrut 1405/1985.

Öztuna, Yılmaz Türkiye Tarihi, İstanbul 1965, c. 6.

Pala, İskender: "Kemalpaşazade", Osmanlı Ansiklopedisi, İz Yayıncılık, İstanbul 1996, c. 2.

Peçevi İbrahim Efendi: Peçevi Tarihi, haz. Bekir Sıtkı Baykal, Ankara 1992, c. 1.

Uğur, Ahmet: Kemalpaşazade İbni Kemal, Ankara 1996.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı: Osmanlı Tarihi, Ankara 1983, s. 2, s. 670.